

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาหลักอริยมรรคมีองค์ 8 (2) เพื่อศึกษาปัญหาของการปฏิบัติราชการของไทย และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อแก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการของไทย ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาข้อมูลและความรู้จากหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ปัญหาของการปฏิบัติราชการของไทย และแนวทางการประยุกต์ ทั้งเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ หนังสือ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ทางวิชาการ รวมทั้งข้อมูลและความรู้ทางอินเทอร์เน็ต นำข้อมูลและความรู้ที่ได้มาจัดประเภทตามหัวเรื่องที่กำหนด แล้วทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ อธิบาย ข้อมูลเชิงพรรณนา เรียบเรียงและนำเสนอข้อมูลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 หลักอริยมรรคมีองค์ 8 นั้น พบว่า มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักธรรมอื่นๆด้วย ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 หลักไตรสิกขา หลักอิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท หลักไตรลักษณ์ และมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 หลักธรรมธาตุ 4 หลักธรรมชั้น 5 หลักธรรมอายตนะภายใน 6 และหลักกฎแห่งกรรม

ทั้งนี้ เพราะหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันตามหลักอิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท การนำหลักธรรมมาใช้ปฏิบัติ ต้องใช้อย่างบูรณาการเป็นองค์รวม เพราะไม่มีหลักธรรมใดที่นำไปใช้ได้อย่างเป็นเอกเทศโดยไม่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมอื่นๆ การนำหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ไปใช้ในการแก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการให้ถูกต้อง จึงจำเป็น ต้องศึกษาและเข้าใจหลักธรรมอื่นๆ ด้วย

5.1.2 ปัญหาของการปฏิบัติราชการของไทยมีอยู่มากมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นและเข้าใจได้จากกฎหมาย กฎ กฏเกณฑ์ กติกา หลักการ และระเบียบราชการต่าง ๆ เพราะกฎหมาย กฎ กฏเกณฑ์ กติกา หลักการ และระเบียบราชการต่าง ๆ นั้น บัญญัติและกำหนดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนการบัญญัติกฎหมายและ การกำหนดกฎ กฏเกณฑ์ กติกา หลักการ และระเบียบราชการต่างๆ นั้นเอง สามารถสรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องดีงามของ ข้าราชการ เช่น ไม่มีวินัย คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม จรรยาข้าราชการ เป็นต้น

2. ปัญหาวิธีปฏิบัติราชการ ที่ไม่ถูกต้อง ของข้าราชการ เช่น ไม่ปฏิบัติตามหลักกฎหมายและระเบียบราชการ หลักธรรมาภิบาลของการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีอันประกอบด้วย หลักการ บริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ หลักค่านิยมประชาธิปไตย หลักประชาธิปไตย และหลักความรับผิดชอบต่อการบริหาร

3. ปัญหางานราชการไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ เช่น งานราชการไม่มีประสิทธิผล ประสิทธิภาพ คุณภาพ และไม่มีการพัฒนาองค์กรตั้งแต่ระดับหน่วยงาน ระดับกรม ระดับกระทรวง จนถึงระดับประเทศชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร การปกครอง ความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงของประเทศชาติอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือประโยชน์สุขของประชาชนและประโยชน์ของประเทศชาติที่ยั่งยืน

ปัญหาทั้ง 3 ประการนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันตามหลักอิทัปปิจจยตา ปฏิจจสมุปบาท กล่าวคือ เมื่อข้าราชการเป็นคน ไม่ดีมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ย่อมก่อให้เกิดปัญหาวิธีปฏิบัติราชการที่ไม่ถูกต้อง และส่งผลให้งานราชการ ไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ หรือหากมีการ ปฏิบัติราชการด้วยวิธีปฏิบัติราชการที่ไม่ถูกต้อง ย่อมส่งผลให้ข้าราชการ มีปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ทั้งเป็นเหตุให้ งานราชการ ไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ หรือหาก งานราชการ ไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ย่อมสะท้อนให้เห็นได้ว่าทั้งข้าราชการก็มีปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ดังกล่าวและมีปัญหาวิธีปฏิบัติราชการที่ไม่ถูกต้องด้วย

ปัญหาของการปฏิบัติราชการทั้ง 3 ประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ของข้าราชการ หรือ ปัญหาวิธีปฏิบัติราชการ ที่ไม่ถูกต้องของข้าราชการ หรือปัญหางานราชการ ไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ล้วนแต่เกิดจากการ ใช้ร่างกาย วาจา จิตใจ ความคิด สติ ปัญญา ความเพียร และสมาธิ ในการประกอบอาชีพราชการในทางที่ไม่ถูกต้องดังกล่าวนั้น

5.1.3 หลักอริยมรรคมีองค์ 8 และ หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง และหลักธรรมที่ส่งเสริมการ ปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ดังกล่าวมาข้างต้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาของการ ปฏิบัติราชการของไทยทั้ง 3 ประการได้ กล่าวคือ ประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ดังกล่าวของ ข้าราชการ ประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหา วิธีปฏิบัติราชการ ที่ไม่ถูกต้อง ของข้าราชการ และประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหางานราชการไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้ข้าราชการ เป็นข้าราชการที่ดีมีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม ปฏิบัติราชการตามวิธี ปฏิบัติราชการที่ถูกต้อง เพื่อให้ งานราชการมีประสิทธิผล ประสิทธิภาพ คุณภาพ ส่งผล ต่อการพัฒนา ประเทศทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร การปกครอง ความสงบเรียบร้อย และ ความมั่นคงของประเทศชาติ อย่างยั่งยืน เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือประโยชน์สุขของประชาชน และประโยชน์ของประเทศชาติที่ ยั่งยืน เนื่องจากการ ประยุกต์ใช้หลักอริยมรรคมีองค์ 8 และหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง และหลักธรรมที่ ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ในการปฏิบัติราชการ เพื่อแก้ปัญหาของ การปฏิบัติ ราชการของไทย ทั้ง 3 ประการดังกล่าว ล้วนแต่ต้องอาศัยรูปนาม ของข้าราชการซึ่งประกอบด้วย ร่างกาย วาจา จิตใจ ความคิด สติ ปัญญา ความเพียร และสมาธิ ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้เสนอตัวแบบ (Model) สำหรับการ ประยุกต์ ทางปรียัติ ไว้ในตารางสรุปแนวทางการ ประยุกต์ใช้ หลักอริยมรรค มีองค์ 8 แต่ละองค์ ไว้ในตาราง 4.1 ถึง 4.8 และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยมรรคมีองค์ 8 ร่วมกับ หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง และหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8

เพื่อแก้ปัญหาของ การปฏิบัติราชการไว้ในตารางที่ 4.9 โดยองค์กรแต่ละองค์ต้อง ใช้หลักธรรมที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนเกื้อกูล เพื่อให้องค์กรทำงานได้อย่างบูรณาการกับหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อให้เกิดเป็นองค์กรรวมและเกิดพลังขับเคลื่อนอย่างทวีคูณ เช่น การมีและใช้สัมมาทิฐิ ต้องรู้ เข้าใจ และใช้ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมใหญ่ที่ครอบคลุมหลักธรรมอื่นๆ ไว้มากมาย ต้องรู้ เข้าใจ และใช้ หลักอิทัปปิจจย ตา ปฏิจสมุปบาทซึ่งเป็นแก่นธรรมของหลักอริยสัจ 4 ต้องรู้ เข้าใจและใช้หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักธรรมที่หลักอริยมรรคมีองค์ 8 สามารถจัดรวมลงไว้ได้ ต้องรู้ เข้าใจ และใช้หลักไตรลักษณ์ซึ่งเป็นหลักธรรมใหญ่ที่ครอบคลุมสังขตธรรมทั้งปวง รวมทั้งหลักธรรมอริยมรรคมีองค์ 8 ต้องรู้ เข้าใจ และใช้หลักธรรม ธาตุ 4 ชั้น 5 อายตนะภายใน 6 และ กุणแห่งกรรม เพื่อให้เข้าใจรูปนาม อากาของรูปนาม และการตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมของ รูปนาม ต้องรู้ เข้าใจ และใช้ หลักสติปัฏฐาน 4 สัมมปธาน 4 เพื่อเพิ่มสติและความเพียร ต้องรู้ เข้าใจ และใช้ หลักอิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 ซึ่งช่วยพัฒนาปัญญาที่เป็นสัมมาทิฐิ

การประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิในการปฏิบัติราชการ จะตอบโจทย์การ แก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการของไทย โดยตอบโจทย์การ แก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องของ ข้าราชการโดยพัฒนาปัญญาของข้าราชการให้เห็นถูกต้อง ตามความเป็นจริง เป็นข้าราชการที่ดี มีจิตเจตงาม มีคุณธรรม มีศีลธรรม มีวินัย มีจริยธรรม มีจรรยาข้าราชการ มีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม ตอบโจทย์การ แก้ปัญหาวิธีปฏิบัติราชการที่ไม่ถูกต้อง ให้ถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบราชการ ถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ถูกต้องตามหลักคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และตอบโจทย์การแก้ปัญหาทางราชการไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศเพื่อ ให้งานราชการมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล คุณภาพ ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร การปกครอง ความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงของประเทศชาติ เกิดประโยชน์สุขของประชาชนที่ยั่งยืน และประโยชน์ของประเทศชาติที่ยั่งยืนในขณะเดียวกัน

สำหรับการประยุกต์ใช้องค์กรมรรคอีก 7 องค์ในการแก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการ ได้แก่ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ แต่ละองค์ก็ล้วนแต่มีหลักธรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง และหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 มาสนับสนุนการทำงานขององค์กรมรรคดังกล่าว และแต่ละองค์ต่างก็ไป ตอบโจทย์การปฏิบัติราชการเพื่อแก้ปัญหาของ การปฏิบัติราชการของไทยได้ทั้ง 3 ประการ กล่าวคือทั้ง การแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องของข้าราชการ การแก้ปัญหาริธีปฏิบัติราชการที่ไม่ถูกต้องของข้าราชการ และการแก้ปัญหางานราชการไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ดังปรากฏตามรายละเอียดที่แสดงไว้ในตาราง

อนึ่ง ผู้ศึกษาวิจัยได้เสนอตัวแบบ (Model) การประยุกต์ในเชิงปฏิบัติการตามหลักมรรคสมังคีและหลักอิทัปปิจจยตา ปฏิจสมุปบาท เพื่อแก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการ ไว้ในแผนภาพ สรุปแนวทางการ ประยุกต์ เชิงปฏิบัติการตามหลักมรรคสมังคี และหลักอิทัปปิจจยตา ปฏิจสมุปบาท เพื่อแก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการ ดังปรากฏในแผนภาพที่ 4.1 เพื่อให้เห็นลำดับความสำคัญและความสัมพันธ์ขององค์กรมรรคแต่ละองค์ และการทำงานร่วมกันขององค์กรมรรคอย่างบูรณาการเป็นองค์กรรวม มีใช้การทำงานแบบแยกส่วนที่ละองค์ โดยผู้ศึกษาวิจัยให้ ความสำคัญแก่

สัมมาทิฐิเป็นลำดับแรก โดยจัดไว้เป็นหลักธรรม พัฒนาปัญญา เพื่อนำวิธีการกระทำหรือพฤติกรรมที่ถูกต้องทั้งทางจิตใจ ที่เรียกว่าสัมมาสังกัปปะ (มโนกรรมสุจริต) ทางวาจาที่เรียกว่าสัมมาวาจา (วจีกรรมสุจริต) ทางร่างกายที่เรียกว่าสัมมากัมมันตะ (กายกรรมสุจริต) ซึ่งประกอบกันเป็นสัมมาอาชีวะ เนื่องจากสัมมาทิฐิเป็นหลักธรรมที่เป็นประธานของหลักอริยมรรคมีองค์ 8 หลักธรรมอีก 7 องค์ล้วนเกิดตามหลังสัมมาทิฐิ และเพื่อให้ความสำคัญกับพฤติกรรมหรือการกระทำในการปฏิบัติราชการและเป็นการบูรณาการหลักกฎแห่งกรรมมาพัฒนาพฤติกรรมการปฏิบัติราชการ ของข้าราชการ ผู้ศึกษาวิจัยจึงจัดสัมมาสังกัปปะไว้ในกลุ่มการกระทำหรือกรรมอันอยู่ในหมวดศีลและสอดคล้องกับหลักสุจริต 3 คือ มโนกรรมสุจริต วจีกรรมสุจริต และกายกรรมสุจริต

ทั้งนี้การพัฒนาปัญญาสัมมาทิฐินั้น ต้องอาศัยหลักธรรมในหมวดสมาธิเป็นพลังขับเคลื่อน คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งอดทน และกล้าหาญ สติว่องไวต่อการงาน และจิตใจตั้งมั่นแน่วแน่มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามสิ่งแวดล้อม เพื่อควบคุมสัมมาทิฐิให้มั่นคง ไม่แปรปรวน และสัมมาทิฐิจะนำวิถี การกระทำหรือพฤติกรรมให้เป็นสัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ อย่างได้ผลดีและส่งผลดีต่อการปฏิบัติราชการให้ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการของไทยทั้ง 3 ประการ คือ การแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องของข้าราชการ การแก้ปัญหาวิธีปฏิบัติราชการที่ไม่ถูกต้องของข้าราชการ และการแก้ปัญหางานราชการไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบของการ แก้ปัญหาทั้งหมดทั้งในฝ่ายองค์กร และในฝ่ายปัญหาของ การปฏิบัติราชการของไทย ล้วนส่งผลกระทบซึ่งกันและกันตามหลักอิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท ดังจะเห็นได้จากทิศทางของลูกศรย้อนกลับในกลุ่มของหลักธรรมในฝ่ายองค์กร ลูกศรย้อนกลับในกลุ่มของ ปัญหาของ การปฏิบัติราชการของไทย และลูก ศรย้อนกลับระหว่างองค์กรกับ ปัญหาของ การปฏิบัติราชการของไทย องค์กรสมมติทั้ง 8 องค์ ส่งผลดีต่อการ แก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการของไทยทั้ง 3 ประการ และส่งผลดีต่อการประกอบอาชีพราชการในฐานะสัมมาอาชีวะคือการปฏิบัติราชการที่ถูกต้องดีงาม และการปฏิบัติราชการที่ถูกต้องดีงามก็จะส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร การปกครอง ที่ยั่งยืนต่อไป

ในทำนองเดียวกัน การพัฒนา ประเทศด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร การปกครอง ที่ยั่งยืน ก็ส่งผลดีกลับมายังการปฏิบัติราชการที่ถูกต้องดีงาม และส่งผลดีกลับไปยังองค์กรทุกองค์ พร้อมทั้งส่งผลดีกลับไปยัง การแก้ปัญหของ การปฏิบัติราชการของ ไทยทั้ง 3 ประการ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักอิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท

ประเด็นที่น่าสังเกตก็คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้จัดสัมมาสังกัปปะไว้เป็นการกระทำ (กรรม) ซึ่งอยู่ในหมวดศีลมิใช่หมวดปัญญาตามหลักปริยัติ เพราะต้องการเน้นหลักการปฏิบัติและเป็นการบูรณาการกับหลักกฎแห่งกรรม เพื่อให้ข้าราชการเห็นความสำคัญของการกระทำทางจิตใจซึ่งเป็นกรรมชนิดหนึ่งที่เรียกว่ามโนกรรม และมีผลร้ายแรงมากกว่าวจีกรรม และกายกรรมหากกลายเป็นมิจฉาสังกัปปะ เพราะมโนกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนวจีกรรมและกายกรรมอีกชั้นหนึ่ง ตามหลักธรรมที่ว่าจิตเป็นนายกายเป็นบ่าวซึ่งตรงกับพุทธภาษิตที่ว่า มโนปุพพคมมา ธมมา มโนเสฏฐา มโนมยา เพื่อให้ข้าราชการได้ตระหนักถึงและกำจัดเสียซึ่งความคิดทุจริตต่างๆ เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ

หลักอริยมรรคมีองค์ 8 นั้น สัมมาทิฐิเป็นประธาน เป็นหัวหน้า เป็นใหญ่เหนือกว่าอ ังค์ธรรมอื่นๆ หลักอริยมรรคมีองค์ 8 จึงมีสัมมาทิฐินำหน้าองค์ธรรมอื่นๆ และเป็ นองค์ธรรมที่ชี้ขาดในการ แก้ปัญหาของการปฏิบัติราชการทั้ง 3 ประการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงจัดสัมมาสังกัปปะไว้ในหมวดศีล และจัดสัมมาทิฐิเพียงองค์เดียวไว้ในหมวดปัญญา

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) งานวิจัยนี้เน้นการพัฒนาข้าราชการซึ่งเป็นมนุษย์จากแก่นธรรมคือจิตใจซึ่งเป็น ศูนย์กลางของความเป็นมนุษย์ และควบคุมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านโลกียะ และ ด้านโลกุตตระ อาจนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการพัฒนาทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์

2) แม้งานวิจัยนี้จะมุ่งถึงการปฏิบัติราชการในส่วนของการพลเรือน แต่อาจนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการปฏิบัติราชการของข้าราชการทุกประเภททั้งพลเรือน ทหาร ตำรวจ อัยการ ศาล และข้าราชการอื่น ๆ ทั้งนำไปประยุกต์ใช้ได้กับ ราชการทุกส่วนไม่ว่าราชการ ส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติ หน้าที่ขององค์กรอิสระ และการบริหารราชการแผ่นดินของนักการเมือง

3) งานวิจัยนี้ได้วางกรอบการวิจัยและมีรายละเอียดพอสมควรแก่ความเข้าใจใน ระดับปริญญาโท แต่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งหากมีการนำไปสู่การทำวิจัยในระดับ ปริญญาเอกต่อไป เพื่อเพิ่มรายละเอียดและความลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมการนำหลักธรรมที่สำคัญ ในพระพุทธศาสนาไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการของข้าราชการ การปฏิบัติ หน้าที่ขององค์กรอิสระ และการบริหารราชการแผ่นดินของนักการเมืองไทยซึ่งเป็นงานที่มี ความสำคัญต่อประชาชนและประเทศชาติที่กำลังประสบปัญหาวิกฤติทางการบริหาร การเมือง การปกครอง อันอาจนำไปสู่ความรุนแรง ความสูญเสีย ความเสียหาย และความล่มสลายของ ประเทศชาติในอนาคต (เหตุการณ์การชุมนุมขับไล่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2556)

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) ควรศึกษาวิจัยหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ในการพัฒนานักเรียน นักศึกษา ทุกระดับชั้นตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย เพื่อปลูกฝังความเป็นคนดีและความเป็นคนเรียนเก่ง และรองรับการเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร และการปกครองของประเทศชาติต่อไป

2) ควรศึกษา วิจัยหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ในการพัฒนานักการเมืองให้เป็น นักการเมืองที่ดี ทำงานการเมืองโดยมุ่งถึงประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร การปกครองเป็นสำคัญเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและ ประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด

3) ควรศึกษาวิจัยหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ในการปลูกฝังให้ประชาชนพลเมืองเกิดจิตสำนึกในการธำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบันหลักทั้งสามคือชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองและความพัฒนาสภาพรของประเทศชาติสืบไป